

SVEN FAGERBERG:

Livets mening 5 dollar

Författaren Sven Fagerberg har skrivit en liten julberättelse.

Det var en dag strax före jul. Författaren Ulf Bakke sträckte sitt bleka vinterhuvud mot solen, och solen värmdes skönt, för Ulf befann sig i Los Angeles, där vintern är som en svensk sommar.

Ulf satt i en trädgård, han kisade mot solen, han gladde sig åt blommor och han tittade på Viveka. "Jag har lust att promenera," sa Viveka. "Vi åker till Venice och går längs stranden."

"Venice?" sa Ulf. "I Sverige talar vi om Venedig, en stad som av sina innevånare kallas Venezia. Och engelsmän, lika klåfingriga som svenskar, har förvanskats till Venice. Sade du Venice?"

"Just precis," sa Viveka. "Det fanns för länge sedan en man, Abbot Kinney, som ville bygga upp ett nytt Venedig härute. Han var mångmiljonär och ville förvandla sina pengar till kultur åt alla människor. Han trodde att en kultur skulle växa fram om de rätta yttre förutsättningarna fanns."

"En sann folkbildare," sa Ulf.

"Just precis," sa Viveka. "Kinney ville skapa ett folkuniversitet med undervisning och med möjlighet att uppleva konst i många former. Några måste föreläsa, måla, musicera; han byggde italienska villor bland palmer och eucalyptus för att locka vetenskapsmän och konstnärer från andra håll, där de kunde finnas i överflöd. Han byggde laboratorier, musikhallar och konstgallerier, han grävde tjugofem kilometer av kanaler, planterade hängpil och gummiträd längs kanterna och importerade från Venedig inte bara gondoler utan också gondoljärer. Han byggde ståtliga fa-

sader kring en öppen plats, där duvor från Piazza San Marco fann sig väl tillrätta.”

”Kinney måste ha varit en stor älskare”, sa Ulf, ”men blev han älskad tillbaka?”

”Abbot Kinneys Venedig lär ha fungerat hyggligt så länge han levde,” sa Viveka, ”men efter hans död kom förslumningen snabbt. Det fanns ingen inre växtkraft, inte tillräckligt många flöden från enskilda människor. Venice blev ett ställe där man köpte sprit under förbudsåren, det blev så småningom ett tillhåll för dem som levde utanför samhället: narkomaner, artister, studenter, hippies. Så är det än i dag, kanske finns det just nu en annan tendens, ungefär som i Gamla Stan i Stockholm. De framgångsrika flyttar inte till Venice för att bo, men de kommer för att dinera i nya restauranger i den gamla miljön av Main Street och The Grand Canal.”

”Dit åker vi,” sa Ulf.

Viveka, döpt efter sin svenska mormor men född och uppvuxen i Los Angeles, körde Ulf till den stadsdel som kallas Venice, ända fram till stranden mot Stilla Havet. Parkeringsvakten krävde dem på två dollar, men Ulf trevade förgäves i sin ficka. Den var tom.

Viveka betalade och de gick ut i den mjuka sanden, böjde sig ner och kände på vattnet, sexton grader ungefär denna ovanligt varma vinter. Tre surfare trotsade det svala vattnet, längre ut lyste vita segel från hundratals båtar.

”Jag älskar det här,” sa Viveka, ”jag menar glittret från solen, färgerna, havsdoften, den där fantastiska känslan att

man tar hela världen i famn. Här finns en sådan stämning av sorglöshet och födelse.”

Två breda cementsträngar löpte längs stranden. Meningen var att man skulle promenera på den ena och åka rullskridskor på den andra, för här var rullskridskoåkarnas Mekka. Det var från Ocean Walk i Venice, som rullskridskoflugan spritt sig åt många håll.

Brokigt klädda människor, svarta, mexikaner och vita, rörde sig längs promenadens två strängar. Man gick på båda och åkte skridsko på båda. Ingen bekymrade sig om den avsedda separationen; de gående tycktes njuta av skridskoåkarnas skarpa, dansande rytm. De åkandes skicklighet, deras svepande fart med full behärskning av sina kroppar förvånade Ulf. De flesta var negrer, unga och gamla, män och kvinnor, i en musikalisk glädje som kanske var närmare vad tiden sökte än hans egna tankar. Han kände att här fanns ett budskap till det vita, geometriska samhället.

Ulf höll Viveka i handen, de gick i takt, på tillfälligt besök i en magisk värld. ”Om det finns en tvåhövdad gud,” sa Viveka, ”så måste detta vara hans ena ansikte. Apollon spelar golf uppe bland kullarna i Bel Air, och Dionysos dansar på Ocean Walk. Det är inte svårt att välja.”

”Vilka skrinne är de inte,” svarade Ulf.

Försäljare hade satt upp sina stånd längs promenadens landsida. Här fanns nipper, vykort, T-shirts, glass och afrikanska trummor. En mager, svart man

pressade saft ur solmogna apelsiner åt den som var törstig. Spåkvinnor satt vid sina bord; skyltar förkunnade att de spådde i hand eller med kort ur tarockleken, men ingen brydde sig om dem. Hos en flicka som tecknade porträtt, i pastell, var det däremot kö, och förtjusta åskådare stod i ring. En svartskäggig man i cowboyhatt, med en röd duk runt halsen, satt som spåkvinnorna ensam vid sitt bord, trots en för Ulf lockande skylt: *Livets mening 5 dollar.*

"Tillåter du?" frågade Ulf, och Viveka svarade att visst skulle han ta del av folklivet, även om bristen på allmänt intresse visade att 5 dollar var ett överpris för livets mening.

"I så fall måste jag få vigma en femma," sa Ulf. "Jag har gått ifrån mina pengar."

"Antagligen säljer han narkotika," sa Viveka, "men det kan också vara en poet som är pank. Du skall få en femma, som gåva, och då har jag löst mitt julklappsproblem."

Ulf slog sig ner på den tomma stolen, med ryggen mot havet, och betalade sina 5 dollar. Mannen stoppade ner sedeln i en tom plånbok och såg på Ulf med forskande, finurliga ögon.

"Tål du sanningen?" sa mannen som sålde livets mening. "Jag ser på dig att du gör det. Alltså, mina funderingar är naturligtvis rent nonsens, någonting påhittat."

Ulf nickade till svar. "Men," fortsatte mannen, "inser du också att galna tankar är nödvändiga, eftersom det inte kan finnas några andra?"

"Männe det?" sa Ulf och vände på huvudet mot en äldre man som stapplade

fram på rullskridskor med en gitarr i famnen.

"Titta gärna på honom," sa Ulf's läromästare, "han saknas aldrig en weekend. Han åker rullskridskor, den enda som åker dåligt, han är klädd i en grön uniform från ett överskottslager. Han är svart och inte längre ung. Han spelar på sin gitarr, fingrarna rör sig, men tittar du närmare ser du att han inte når fram till strängarna. Ändå hör du musik. Han har en rygsäck på sig, i den finns en bandspelare med fjärrmanövrering."

Trubaduren tog några tveksamma skär, han svängde runt i en tafatt piruett och började att röra sina läppar. Någon sjöng till musiken. Ulf nickade, han hade sett och hört. "Jag förstår att rygsäckstrubaduren är din assistent, din illustration," sade han. "Ett band spelas upp medan vi låtsas agera. Är meningen att vi skall bli fria från bandet?"

"Det finns en röst i tystnaden när bandet stoppas," sa mannen. "Alla har samma problem: att göra rösten hörbar också för andra."

"Gudar finns bara i närheten mellan människor," sa Ulf.

"Ju mindre hålrum desto större gud," sa mannen. "Alla som hör röster, skridskoåkare, sångare, diskare, typografer är poeter. Jag är en skrivande poet, ord är mitt medium, men mina ord når inte fram, de är döda innan de tryckts."

"Det är inte lätt att få musiken med sig," sa Ulf.

"Nej. Och är du inte poet finns bara känslan av tomhet. Du tycker att livet rin-

ner ifrån dig, det ligger här i sanden. Dina tankar kommer ur ryggsäcken, dina känslor är ljumma, du är ännu mer hopplöst ensam än poeten."

"Han hör i alla fall sin musas röst," sa Ulf.

"Men det räcker inte, hon kommer inte till tals, och därför har alla, om poeter eller inte, samma problem."

"I ditt elände," fortsatte mannen, "tänker du dig att andra är mer levande än du själv. Du tror att mannen och kvinnan du just såg passera tillsammans kommer att älska mycket bättre än vad du själv kan. Du lockas och plågas av tanken att de tränger djupare in i livets hemligheter än du. För dem är livet inte tomt och torftigt som för dig.

"Jaha," sa Ulf tveksamt. Precis så brukade han fantisera.

"Och därför söker du en ledare med hemliga insikter, en guru, en sångare, en profet. Du tror att han kan hjälpa dig. Det kan han inte, han är lika stum som alla andra, och därför är du ständigt besviken, ständigt på jakt efter nästa."

"Nja," sa Ulf och fingrade på knapparna i sin skjorta.

"Ditt förstånd är lika otillfredsställt. Ingen läser längre en seriös bok, man tittar i stället på nyheter. Man följer med, man bildar sig en uppfattning, man retar sig på de styrandes oförmåga. Är man någorlunda klok genomskådar man sig själv: man förstår ingenting, kan ingenting förutsäga, skulle inte vara en bättre styresman, eller hur?"

"Politiker skulle utses genom lottdrag-

ning," sa Ulf. "Det vore demokratins enda framtid."

"Jag såg den kvinna du hade med dig," fortsatte mannen oberörd. "Ingen kan tävla med henne här i dag, hon är i en klass för sig. Naturligtvis älskar du henne, din dröm vilar i henne. Men hon är i rörelse, hennes kärlek svalnar, en kvinna med sådana ögon kan inte länge älska en man utan mening. Hon är starkare än du, hon visar dig inte längre vad du vill se, och hon låter dig tro att hon är den övergivna, men även så kommer du att uppleva din kärlek som ett misslyckande. Den höll inte."

"Man kan älska sin galnaste tanke," sa Ulf, "hur länge som helst."

"Titta en gång till på trubaduren. Han är smal och ranglig, du ser honom mycket tydligt, med en nästan pinsam skärpa, i det här ljuset. Tror du att min synbild skiljer sig från din?"

"Det kan man inte veta," sa Ulf. "Vi har vissa ord gemensamma, till exempel grön. Vilken upplevelse ordet svarar mot hos en annan vet vi inte. Vi vet bara att vi kan tala om våra upplevelser på ett sätt som är någorlunda fritt från motsägelser."

"Och det räcker. Din synbild är lika god som min eller någon annans. Vi är lika skickliga i att se. Och varför skulle det vara annorlunda med känslor? Du har någonting du kallar känslor, varför tror du att andra upplever starkare än du? Varför skulle Brian, Nicole, Joshua, David ha starkare känslor än du, varför skulle de ha ett bättre förhållande till sin partner?"

"Kan man inte tänka sig att gudar kommer på flyktiga besök?"

"Den känsla som är möjlig har du redan. Lär dig att uppskatta den, njut av den. Och hur är det med ditt inre? Låt oss säga att du är en målarkludd. Du har kommit på kant med det borgerliga samhället, du föraktar Beverly Hills och golfbanan, du är i revolt och bor i ett ruckel vid en av de kanaler som ännu finns kvar här i Venice. Du skulle kunna bli förmögen på att måla halvrealistiska, förskönande porträtt, men du kastar dina tomma ölburkar ut genom fönstret och vill inte måla golfspelare. Du vill måla något högre eller djupare, något som inte flutit iland på stranden utan kommer från ditt inre. Du börjar att studera ditt inre, zen och yoga, du mediterar, du låter dig undervisas, du kladdar med färg, du skapar ett språk som uttrycker din inre värld, i heliga former och färger, men ditt nederlag är ofrånkomligt. Ditt inre visar sig vara helt ointressant, inte bara för andra utan också för dig själv."

"Du har genomskådat mig," sa Ulf.

"Skälet till ditt misslyckande är att du har samma torftiga inre som alla andra. Är du intresserad av ditt inre, det som du har gemensamt med ditt släkte och som är ditt arv, behöver du bara studera masskulturen, om kommersiell eller inte. I den formulerar sig släktets själ, sådan den nu är.

"Min slutsats," fortsatte mannen och tog av sig cowboyhatten, "är alltså denna: du ser lika bra, du känner och älskar lika bra, eller lika dåligt, som alla andra. Söker du dig inåt genom meditation kommer du till samma grund som alla andra: du ska-

lar bort lager efter lager, du närmar dig materian, du upplever dina lungor, din magsäck. Framhärdat du återstår inget annat än atomer, kol och fosfor. I atomer finns ingen mening. Det finns ingen mening att upptäcka.

"Däremot," sa mannen och satte på sig hatten igen, "står det dig fritt att uppfinna vilken mening som helst. När livet hunnit så långt att någon annan bygger ditt hus, odlar din säd och lagar din mat blir det ett tvång för dig att uppfinna. Jag har redan sagt dig att den mening du uppfinner kommer att vara falsk, men att du behöver den för att inte gå under. Hur skulle du annars kunna lägga dina glasbitar i ett mönster som är en bild?

"Det som mest liknar mening är den känsla du får när du tar till dig kunskap, skönhet, när du uppfinner. Människor har upfunnit gudar i tusentals år. Stranden är full av gudar, de har sina maskeradkostymer på sig. Du behöver inte meditera tills dina ben faller av dig, du behöver inte åka till Las Vegas för en jackpot. Det du tror dig sakna har du redan, om inte finns det bara du sträcker ut handen. Buddha blir upplyst nu, på denna strand, han ser vad du ser: negrerna som dansar på plattan därborta.

"Livets mening är att åka skridsko i gudarnas sällskap. Skridskor och gudar är våra största uppfinningar. Det enda du behöver lära dig är att åka skridsko, nära någon annan."

Ulf tittade förgäves efter Viveka. Hon hade fortsatt längs stranden, och han följde efter åt samma håll, förbi ett område

med redskap för tyngdlyftning och gymnastik. Kroppar böjdes, sträcktes, de hängde och hävdes uppåt av stolta armar. Kroppar trycktes samman av tungt lastade skivstänger, som långsamt pressades uppåt, från sanden. Orkesterledare och trädgårdsmästare har ett sunt yrke, andra har också sin hälsa som arbetsgivare.

Viveka hade stannat vid en bana där det spelades paddeltennis; planen är liten, racketen en platta utan strängar. "Jaha," sa Viveka, "det var alltså mig du skulle söka."

"Jag fick lära mig att dansbanan skulle ge den sanna insikten," sa Ulf. "Låt oss gå dit."

Banan, en rektangel av cement, låg halvvägs mellan strandpromenaden och vattnet. Folk stod tätt omkring, musik hördes från en radio. Ulf och Viveka trängde sig fram och greps som de andra av glädjen i dansen. Ingen hade mer än en telefonhytt att röra sig i, men det räckte, det fanns rytmer, oändliga möjligheter till uttryck också genom korta skär.

"De har ett budskap till oss och vårt byråkratiska samhälle," sa Ulf. "Kan du känna att en osynlig hjärna är i funktion här på stranden? Den prövar sig själv, den

sträcker sina tentakler mot framtiden genom dessa kroppar."

"Jo," sa Viveka, "det låter naivt, men jag har alltid tyckt att något, inte någon utan något, arbetar genom oss. Du kan kalla det en osynlig hjärna om du vill, men en sådan bild är en onödig begränsning; det står inte utan skäl i Gamla Testamentet att man inte skall göra sig en bild av det okända. Annars tycker jag som du, på golfbanan i Bel Air finns en stämning av paradiset, av den eviga vilan, men här i Venice händer det något."

"Experimenten sker åt alla håll," sa Ulf. "Vi lockas till andakt av kyrktorn, höga valv och glasmålningar, av Haydn och Mozart. En präst i sin mässhake är besatt av någonting, som dervischer och schamaner."

En vit flicka kom åkande längs den smala gången som ledde ut till banan. Hon kastade sig in bland de svarta som dansade på sina skridskor, fångade rytmen så gott hon kunde, lyfte sina knän, slängde med tunna armar i stötiga rörelser, ensam i färgernas land.

Hennes kofta var knuten runt midjan, den fladdrade med tomma armar.